

POSTANOWIENIE

Dnia 12 grudnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku W. W. i B. W.
przy uczestnictwie D. W., J. W., A. L., B. L. i M. L.
o rozgraniczenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 grudnia 2019 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawców
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 12 grudnia 2018 r., sygn. akt II Ca (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od wnioskodawców na rzecz uczestników J. W. i D. W. kwotę 360 (trzysta sześćdziesiąt) zł, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną wnioskodawców W. W. i B. W. od postanowienia Sądu Okręgowego w K. z dnia 12 grudnia 2018 r., sygn. akt II Ca (...) Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych

przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, Nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej skarżący oparli na przesłankach uregulowanych art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, Nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, Nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

Istotnych zagadnień prawnych skarżący upatrują w konieczności wyjaśnienia:

1) czy linia orzecznicza dopuszczająca ustalenie przez sąd granic w sposób odmienny od stanu prawnego wynikającego z deklaratoryjnych decyzji administracyjnych w postaci aktów własności ziemi, wydanych na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych - poprzez badanie kryteriów uwłaszczeniowych opisanych w art. 1 tej ustawy, tj. poprzez badanie faktycznie wykonywanego władztwa w stosunku do posiadanej nieruchomości w dniu wejścia jej w życie, tj. na dzień 4 listopada 1971 r. - może być urzeczywistniona w sytuacji obiektywnych utrudnień w ustaleniu zakresu faktycznego władztwa nieruchomościami na dzień 4 listopada 1971 r., warunkowanych upływem czasu, czy też przyzwolenie na takie ustalenie przez Sąd granic ma charakter wyjątkowy oraz szczególny i dotyczy sytuacji ewidentnych, przez to: a) priorytet ma stan prawny mocowany w takich aktach własności jak „stan wynikający przede wszystkim z dokumentów w postaci map, wyrysów map, operatów geodezyjnych, wyników pomiarów geodezyjnych będących podstawą ewidencji gruntów i wpisów w księgach wieczystych”, a także orzeczeń sądowych, decyzji administracyjnych lub umów, tj. wszelkich dokumentów urzędowych i prywatnych, ewentualnie b) pierwszeństwo ma ustalenie stanu prawnego w sposób pewny, na co są przewidziane stosowne instrumenty prawne, np. w postaci instytucji zasiedzenia; 2) czy orzekanie w sprawie rozgraniczenia z powołaniem linii orzecznictwa dopuszczającej ustalenie granic w sposób odmienny od stanu prawnego wynikającego z deklaratoryjnych decyzji administracyjnych w postaci aktów własności ziemi, wydanych na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych, stanowi przyzwolenie na obejście przepisów prawa materialnego w sprawie zasiedzenia, czy też przepisy o zasiedzeniu mają zawsze pierwszeństwo w relacji do dopuszczalności ustalenia granic w sposób odmienny od stanu prawnego wynikającego z decyzji administracyjnych w postaci aktów ziemi; 3) czy obowiązująca i powszechnie akceptowana zasada, zgodnie z którą ustalenie granicy według stanu prawnego nie pozwala Sądowi na przeniesienie własności z jednego właściciela nieruchomości na drugiego, gdyż przepisy o rozgraniczeniu nie stanowią dostatecznej ku temu podstawy prawnej; oznacza jednocześnie zakaz

sądowego rozgraniczenia poprzez faktyczne unicestwienie wcześniej ustanowionej w obrocie prawnym nieruchomości o funkcjonalnych cechach; 4) jakie są kryteria przyznawania jednemu z właścicieli odpowiedniej dopłaty pieniężnej, o której mowa w art. 153 k.c., w szczególności, czy o potrzebie przyznania takiej dopłaty może stanowić okoliczność pozbawienia jednego z uczestników własności nieruchomości mającej cechy funkcjonalnej gospodarczo całości, poprzez wykreowanie działki o znikomej powierzchni i kuriozalnym obrysie, w sytuacji dotychczasowego ponoszenia przez tego uczestnika i jego poprzedników prawnych ciężarów fiskalnych adresowanych do pierwotnych nominalnych parametrów nieruchomości okrojonej wskutek rozgraniczenia.

W orzecznictwie wyjaśniono już, że jeżeli nieruchomości objęte rozgraniczeniem były przedmiotem postępowań prowadzonych na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 27, poz. 250 ze zm.), zakończonych wydaniem aktów własności ziemi, to w pierwszej kolejności należało ustalić zakres samoistnego posiadania przedmiotowych nieruchomości na dzień 4 listopada 1971 r., który wyznaczał stan prawny w rozumieniu art. 153 k.c. (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1988 r., III CZP 456/88, OSNCP 1989 nr 10, poz. 157). Ustalenie przebiegu spornych granic w momencie wejścia w życie tej ustawy jest zagadnieniem z zakresu postępowania dowodowego, oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i ustaleń faktycznych, które to elementy wchodziły do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Wątpliwości dotyczące stanu prawnego granic nie uzasadniają stosowania dalszych kryteriów rozgraniczenia, które można zastosować dopiero wtedy, gdy stanu prawnego nie da się ustalić (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2015 r., IV CSK 109/15, nie publ.). W rozpoznawanej sprawie, jak wynika z ustaleń faktycznych, które są wiążące w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), spór co do granic sąsiadujących nieruchomości wystąpił w 2005 r., a przedtem granice posiadania nie uległy zmianie, począwszy od 4 listopada 1971 r.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dostatecznie wyjaśniono też relacje pomiędzy nabyciem nieruchomości w granicach wyznaczonych posiadaniem na dzień 4 listopada 1971 r., a instytucją zasiedzenia, w kontekście przepisów

o rozgraniczeniu. Nie budzi wątpliwości, że przez stan prawny, należy rozumieć także zasiedzenie przygranicznych pasów ziemi (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1967 r., III CR 424/66, OSNCP 1967, nr 11, poz. 206). Nabycie własności przygranicznego pasa ziemi wskutek zasiedzenia następuje bowiem z mocy prawa, a zatem stan ten powinien być brany pod uwagę jako przesłanka rozstrzygnięcia w sprawie o rozgraniczenie (zob. postanowienie z dnia 23 marca 2016 r., III CSK 126/15, nie publ.).

Wydany w ramach postępowania uwłaszczeniowego akt własności ziemi, potwierdzający nabycie z mocy prawa z dniem 4 listopada 1971 r. własności nieruchomości jest decyzją administracyjną, a w związku z uzyskaniem przymiotu ostateczności, stanowi wyłączny dowód nabycia jej własności (por. art. 10 ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz o uchyleniu ustawy o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych, Dz. U. Nr 11, poz. 81). Jednak w sytuacji, gdy zakres stanu posiadania na gruncie w rzeczywistości nie odzwierciedla stanu wynikającego z aktu własności ziemi, może on w dalszej konsekwencji prowadzić do zasiedzenia przygranicznego pasa gruntu, z tym zastrzeżeniem, że ewentualny bieg zasiedzenia mógłby się rozpocząć dopiero po 5 listopada 1971 r., bowiem wszczęcie postępowania o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r. przerywa bieg terminów zasiedzenia w stosunku do posiadacza takiej nieruchomości, który był uczestnikiem postępowania uwłaszczeniowego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2003 r., III CKN 535/01, nie publ., z dnia 5 lutego 2010 r., III CSK 124/09 nie publ., z dnia 25 czerwca 2015 r., III CSK 362/14, nie publ.).

W niniejszej sprawie nie mogło być mowy o zasiedzeniu przygranicznego pasa gruntu, skoro do 2005 r. zakres posiadania sąsiadujących nieruchomości nie uległ zmianie od 4 listopada 1971 r. Zatem decydujący do przyjęcia podstawy prawnej rozgraniczenia, czyli stanu prawnego w rozumieniu art. 153 k.c., był stan prawny na gruncie 4 listopada 1971 r. Potwierdziło to postępowanie o zasiedzenie prowadzone z wniosku uczestnika D. W., zakończone oddaleniem tego wniosku z uzasadnieniem, iż uczestnik jest już właścicielem spornego przygranicznego pasa gruntu, zgodnie ze stanem z dnia 4 listopada 1971 r. i jego nabyciem z mocy prawa.

Sprawy o rozgraniczenie służą urzeczywistnieniu prawa własności i są niejako roszczeniem uzupełniającym, wpływającym z prawa własności, bowiem ustalenie granic służy określeniu zakresu uprawnień właściciela. Zatem w ramach rozgraniczenia nie dochodzi do przenoszenia prawa własności. Na podstawie ustawy z 26 października 1971 r. nabycie nieruchomości w granicach posiadania według stanu na dzień 4 listopada 1971 r. następowało z mocy prawa. Decydował więc stan faktycznego władania na gruncie, a nie stan odzwierciedlony w dokumentach geodezyjnych, nawet jeśli nie zostały one następnie dostosowane do stanu posiadania. Określeniu prawnych granic nieruchomości służy zaś instytucja rozgraniczenia. Stosownie do art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. - Prawo geodezyjne i kartograficzne (jedn. tekst: Dz. U. z 2019 r., poz. 725 ze zm.), rozgraniczenie ma na celu ustalenie przebiegu granic przez określenie położenia punktów i linii granicznych, utrwalenie tych punktów znakami granicznymi na gruncie oraz sporządzenie odpowiednich dokumentów.

Ustalenie przebiegu granic według stanu prawnego wymaga ustalenia na podstawie dokumentów i innych dowodów jaki jest zakres prawa własności (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2014 r., V CSK 71/14, nie publ.), a tym samym jakie są granice nieruchomości w rozumieniu k.c.

Wskazane w art. 153 k.c. kryteria, według których następuje ustalenie przebiegu granic pomiędzy nieruchomościami są ułożone w ścisłej hierarchii. Pierwszym kryterium jest stan prawny, a sąd dokonując rozgraniczenia powinien w sposób możliwie wyczerpujący wyjaśnić istnienie przesłanek uzasadniających rozgraniczenie stosownie do tego kryterium (zob. postanowienie z dnia 3 września 1981 r., III CRN 171/81, OSNCP 1982, nr 4, poz. 51). Dlatego skoro Sądy obu instancji dokonały rozgraniczenia na podstawie pierwszego kryterium nie wchodzi w rachubę kwestia ewentualnej dopłaty pieniężnej, gdyż ta może mieć zastosowanie w razie zastosowania trzeciego i zarazem ostatniego kryterium, czyli ustalenia granic z uwzględnieniem wszelkich okoliczności (na temat zastosowania trzeciego kryterium por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 1950 r., Ł.C. 57/50, OSN 1950, nr II, poz. 42). W zdaniu pierwszym i drugim art. 153 k.c. jest mowa o kryteriach w postaci staniu prawnego i ostatniego stanu posiadania. Instytucję dopłaty ustawodawca przewidział w końcowej części zdania trzeciego,

w którym ustawodawca uregulował rozgraniczenie z uwzględnieniem wszelkich okoliczności. W związku z czym, w przypadkach spornych co do granic, dopłata pieniężna łączy się z ostatnim kryterium rozgraniczenia. Oczywistym jest też, że właściciele rozgraniczanych nieruchomości mogą przewidzieć taką dopłatę, jeśli rozgraniczenie następuje na podstawie ugody.

Z kolei oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo, iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, nie publ., z dnia 26 czerwca 2015 r., III CSK 77/15, nie publ., z dnia 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, nie publ.).

Potrzebę wykładni art. 153 k.c. w zw. z art. 63 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw, skarżący upatrują w tym, iż według jednego nurtu przyjmuje się, że przy okazji dokonywania rozgraniczenia niedopuszczalne jest badanie powierzchni działek i przebiegu granicy według stanu posiadania w dniu 4 listopada 1971 r. i ustalenia odmiennego stanu prawnego, niż określony w aktach własności ziemi wydanych na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych, skoro art. 63 powołanej ustawy z dnia 19 października 1991 r. statuuje niepodważalność takich decyzji, a według drugiego nurtu, w przypadku nabycia własności nieruchomości z mocy prawa, potwierdzonego następnie decyzją administracyjną deklaratywną, Sąd w sprawie o rozgraniczenie może ustalić granice w sposób odmienny od tego stanu prawnego wynikającego z decyzji uwłaszczeniowej.

Powyższa kwestia została już wyjaśniona w orzecznictwie, o czym była mowa przy omawianiu pierwszej podstawy przyjęcia skargi kasacyjnej. Jak wspomniano wyżej, w odniesieniu do granic nieruchomości, co do których został

wydany akt własności ziemi na podstawie ustawy z dnia 26 października 1971 r., decydujący jest ich stan posiadania na dzień 4 listopada 1971 r., chyba że następnie do zmiany granic doszło w wyniku zasiedzenia przygranicznych pasów gruntów. W razie zaś sprzeczności w zakresie granic pomiędzy stanem wyznaczonym posiadaniem na gruncie w dniu 4 listopada 1971 r. a stanem geodezyjnym wynikającym z dokumentów urzędowych, decyduje stan posiadania na gruncie, gdyż według takiego stanu i granic posiadania nastąpiło nabycie z mocy prawa nieruchomości (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2018 r., III CSK 297/17, nie publ. i powołane w uzasadnieniu orzecznictwo). Zatem w sytuacji, w której w decyzji administracyjnej uwłaszczeniowej uwzględniono nieaktualne dane z ewidencji gruntów, dopuszczalne jest ustalenie przez sąd w postępowaniu rozgraniczeniowym przebiegu granic nieruchomości w sposób odmienny niż wskazany w decyzji administracyjnej (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 września 1999 r., III CKN 453/98, nie publ. i powołane tam orzecznictwo).

Przewidziana w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Skarżący wywodzą oczywistą zasadność skargi kasacyjnej z tego, iż Sąd Okręgowy wydał orzeczenie w przedmiocie rozgraniczenia nieruchomości z przełamaniem zasady hierarchicznego stosowania kryteriów opisanych w art. 153 k.c., tj. z pominięciem kryterium rozgraniczenia nieruchomości według stanu prawnego i zastosował kryterium ostatniego spokojnego stanu posiadania lub „uwzględnienia wszelkich okoliczności” sprawy.

Jak już była o tym mowa, Sądy obu instancji przeprowadziły rozgraniczenie według stanu prawnego. Zatem, w takim przypadku powołanie się przez skarżących na przesłankę oczywistej zasadności skargi kasacyjnej z powodu zastosowania dwóch pozostałych kryteriów rozgraniczenia, jest oczywiście bezzasadne.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego orzekł na podstawie art. 520 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej (§ 5 pkt 2 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, j.t.: Dz. U. z 2018 r., poz. 265 ze zm. w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności radców prawnych, Dz. U. 2016, poz. 1667).